DANTENING "ILOHIY KOMEDIYA" ASARINING STRUKTURASI VA OBRAZLAR TIZIMI.

Tursunova Manzura- TerDu 1 kurs talabalari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Dante Aligyerining "Ilohiy komediya" asarining o‘ziga xos kompozitsion tuzilishi, undagi raqamlar simvolikasi va obrazlar tizimining badiiy-falsafiy mohiyati tahlil qilinadi. Asardagi statik va dinamik obrazlar, shuningdek, muallifning diniy-mistik qarashlarining strukturaviy ko‘rinishlari yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Dante, Ilohiy komediya, struktura, obrazlar tizimi, tertsina, do‘zax, a’rof, jannat, simvolizm.

KIRISH. Dante Aligyerining "Ilohiy komediya" asari O‘rta asrlar madaniyati va Uyg‘onish davri falsafasi o‘rtasidagi ko‘prik hisoblanadi. Asar nafaqat badiiy asar, balki koinot, inson va ilohiyot haqidagi ensiklopedik bilimlar majmuasidir. Uning strukturaviy mukammalligi va obrazlar ko‘lami bugungi kunda ham adabiyotshunoslikning eng dolzarb mavzularidan biri bo‘lib qolmoqda.

Til normalarining kelajakdagi ekstrapolyatsiyasi ko‘p jihatdan qiyosiy-tarixiy metoddan foydalanishga bog‘liq. Diaxroniya metodi o‘zbek adabiy tilining shakllanishidagi turli davr bosqichlarida til normalari rivojlanishining o‘ziga xos xususiyatlarini kuzatishga yordam beradi.

"Ilohiy komediya" o‘ta aniq va simvolik strukturaga ega. Bu struktura nasroniylikdagi "Muqaddas Uchlik" (Trinity) g‘oyasiga asoslanadi:

– Uch qism: Asar uchta katta qismdan (kantika) iborat: "Do‘zax" (Inferno), "A’rof" (Purgatorio) va "Jannat" (Paradiso).

– Qo‘shiqlar soni: Har bir qism 33 ta qo‘shiqdan iborat bo‘lib, kirish qo‘shig‘i bilan birga jami 100 tani tashkil etadi (100 — mukammallik ramzi).

– She’riy o‘lchov: Dante asarni yozish uchun maxsus tertsina (uchlik) shaklini yaratdi. Bu ham o‘z navbatida asarning umumiy strukturaviy g‘oyasiga xizmat qiladi.

Dante koinotni vertikal ierarxiya asosida tasvirlaydi: Do‘zax — pastga qarab torayib boruvchi voronka, A’rof — tepaga qarab yuksaluvchi tog‘, Jannat — osmon sferalari.

Asardagi obrazlarni uchta asosiy guruhga bo‘lish mumkin:

A. Bosh qahramon va yo‘lboshchilar:

– Dante (Muallif): U ham tirik inson, ham gunohkor bandalar timsoli. Uning sayohati insoniyatning gunohdan poklanish yo‘lidagi ma’naviy izlanishidir.

– Vergiliy: Insoniy aql va falsafa timsoli. U Danteni Do‘zax va A’rofdan olib o‘tadi, biroq imoni bo‘lmagani uchun Jannatga kira olmaydi.

– Beatriche: Ilohiy sevgi va vahiy timsoli. U Dantening qalbini poklovchi va uni Xudoga yaqinlashtiruvchi ilohiy kuchdir.

Dante o‘z asarida antik davr qahramonlari (Odissey, Axill) va o‘z davrining siyosiy arboblarini (papa Bonifatsiy VIII, Farinata) birlashtiradi. Bu obrazlar orqali muallif adolat, xiyonat va inson tabiati haqidagi o‘z hukmlarini bayon etadi.

Aksar diniy ta’limotlarning nuqtai nazari bo‘yicha inson umri foniy va boqiy deb atalmish ikki dunyo – ikki bosqichdan iborat. Shunga ko‘ra barchamiz qachondir albatta ikkinchi dunyoga – dorulbaqoga rihlat qilamiz. Ana shundagina qanday yashaganimiz, aslida kim bo‘lganimizni o‘zimiz to‘la anglab yetamiz. “Komediya”ning dahshatli changalzor changaliga tushib qolgan bosh qahramoni Dante ham bundan mustasno emas edi:

Nel mezzo del cammin di nostra vita…

Tarjimasi:

Umrimiz sarhadin o‘rta sahnida…

Shoir yorug‘ olamni tark etish arafasida. Lekin bu vaqtinchalik holdir. Chunki Dantega ruhi tanasini tark etmay turiboq dorulbaqoga borish imkoni berilgan, shuning uchun u o‘zga bandalardan farqli tarzda mazkur “sayohat”dan yana bu dunyoga qayta olardi. Ammo qaytishi va so‘ngra haqiqatda jon taslim qilishidan keyingi hayoti umrining uchinchi hamda to‘rtinchi pallasi bo‘lmaydi.

Boisi har ikki olamning eng umumiy mohiyatini anglaydigan Dante uchun ular shunchaki takror, xolos.

Asarning boshida uchrashadigan uchta yirtqich (Pantera — shahvat, Arslon — kibr, Bo‘ri — ochko‘zlik) insonning ma’naviy yo‘lidagi asosiy to‘siqlarni ifodalaydi.

Dante obrazlar tizimida kontrapasso (jazoning gunohga mosligi) tamoyilini qo‘llaydi. Masalan, dunyoda ehtiroslarga berilganlar do‘zaxda tinimsiz quyun ichida uchib yuradilar. Bu obrazlar orqali Dante insonning erkin irodasi va uning oqibatlari haqidagi falsafiy xulosaga keladi.

XULOSA

"Ilohiy komediya"ning strukturasi va obrazlar tizimi bir-biri bilan uzviy bog‘liq. Matematik aniqlikdagi tuzilish koinotdagi ilohiy tartibni anglatsa, rang-barang obrazlar tizimi inson ruhiyatining murakkabligini ko‘rsatadi. Dante yaratgan bu tizim keyinchalik jahon adabiyotida, jumladan, o‘zbek mumtoz adabiyotida ham inson kamoloti va sayri-suluk g‘oyalarini tahlil qilish uchun o‘ziga xos namuna bo‘lib xizmat qildi.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1 . Aligyeri Dante. Ilohiy komediya. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2021.

2. Golenishev-Kutuzov I.N. Dante. – Moskva: Nauka, 1971.

3. Sh.Sirojiddinov. Jahon adabiyoti durdonalari. – Toshkent

4. Shadieva D. K. Rus tili normalari o‘zgarishi xarakterini o‘rganish // Ucheniy XXI veka. – 2022. – №. 8 (89). – S. 27-32.

5. Shadieva D. K. Rus tili normalari o‘zgarishi tendensiyalarini o‘rganish va ekstrapolyatsiya qilish // Sovremennie problemi filologii. – 2022. – S. 133-138.